

Оливер Цацков

**ШТИП И ШТИПСКО ЗА ВРЕМЕ
НА ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА
1914 - 1918 ГОДИНА**

Скопје - 2016

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

94(497.73)"1914/1918"

ЦАЦКОВ, Оливер

Штип и Штипско за време на Првата светска војна 1914-1918 / Оливер
Цацков. - Демир Хисар : Организација на резервни офицери на Република
Македонија, 2016. - 196 стр. ; 26 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 181-193

ISBN 978-9989-2112-4-9

а) Прва светска војна - Штипско б) Штип - Историја - 1914-1918
COBISS.MK-ID 100425226

ВОВЕД

Градот Штип е расположен помеѓу тремеѓето на Лакавичката, Кочанската и Овчеполската котлина се наоѓа во централното подрачје на Источниот дел на Република Македонија. Како важен географско-сообраќаен јазол, во кој во минатото се вкрстувале многу значајни патишта. Еден од нив бил трансверзалниот пат кој доаѓал од Стоби и преку Астибо и водел кон Пауталија (Кустендил), поврзувајќи ги долините на Вардар и Струма. Подоцна, кога на Балканскиот Полуостров дошло до израз и значењето на лонгитудиналните патишта, еден таков познат под името Серски или Голем Пат, што доаѓал од кај Овче Поле, поминувал низ Штип и продолжувал по лакавичката долина, кон Серез.¹ Тоа е всушност патот Скопје – Штип – Солун.

Штип, во далечното минато познат како Астиб, е антички град. Во Византискиот период градот се јавува под името Стипион. Се до освојувањето од Турците во 1395 година, Штип бил под власта на Немањичката држава. Од тогаш, па се до средината на XIX век, Штип бил типичен турски град со бројно турско население, со повеќе џамии, теќиња, амами и голем Карван Сарај.

Низ Штипското подрачје течат реките Брегалница и Отиња. Географската и стратешка положба која Штип ја има во Македонија, а и пошироко на Балканскиот Полуостров, му овозможило да има значајна улога не само во економски, политички, воен, административен туку и во културно-просветен поглед.

По Берлинскиот конгрес, во Македонија воопшто, аналогно на тоа и во Штип и Штипско доаѓа до засилување на пропагандната активност на соседните држави и на некои верски организации.² Буржоазните на балканските држави ги остварувале своите цели на асимилација врз македонското население преку влијанието на разни пропаганди: грчката, српската и бугарската, имало извесно влијание и католичката пропаганда потпомогната од Франција.

Во периодот пред Балканските војни, населението од Штип и Штипско се нашло во уште поголемо безумно страдање, поради присутноста на честите атентати. Населението

---

¹ Кирил Цацков, Штипскиот регион меѓу двете светски војни 1918-1941, Штип, 2001.,10.

² Глигор Тодоровски, цит дело Македонското прашање..... 82-90.

била изложено на краен очај и безредие, ситуацијата била доведена до секојдневно убивање на невино население заради провокативните терористички акции на делувањето на ВМОРО, особено штетни биле и т.н „магарешки атентати“ кои немале никаков политички ефект, туку само ја влошувале состојбата на македонското население изложено на невидени репресалии и одмазништво.³

Крајот на Првата балканска војна 1912 године значело крај на повеќе вековното Турско владеење во Македонија. Со Балканските војни (1912–1913),⁴ а особено со потпишувањето на Букурешкиот мировен договор на 10 август 1913 година, целосната територија на Македонија во своите етнографски и географски граници беше поделена помеѓу Србија, Грција и Бугарија, а еден мал дел потпаднал во состав на новоформираната албанска држава. Поделбата на Македонија секако дека претставуваше губење на геополитичката, етничката, географската целина на Македонија. Вештачки поделената Македонија, претставувала, во наредниот период, постојан извор на судири помеѓу владејачките буржоаски власти на Србија, Бугарија и Грција.

По Балканските војни, а особено по потпишувањето на Букурешкиот мировен договор на 10 август 1913 година, Македонија престана да постои во своите етнографски и географски граници. Промената што настанала на Балканскиот Полуостров, влијаела на влошувањето на меѓународните односи и на брзиот почеток на Првата светска војна.

Балканските војни, во Штип и Штипско доведоа до крупни последици кај населението во општествено-политичка, национална и економска смисла. Балканските војни ја отвориле најцрната страница во историјата на Македонија, чии негативни последици се чувствуваат и денес.

Врз основа на Букурешкиот мировен договор Штип и Штипско потпадна под српска власт, а од 1915 до 1918 година ова подрачје се најде под бугарска окупаторска власт. Со заземањето на ова подрачје на Македонија и српската буржоазија како и бугарската превземале разни мерки за асимилација и денационализација на населението.

---

³ Виолета Ачкоска, Никола Жежов, Предавствата и атентатите во македонската историја, Скопје, 2004., 64.

⁴ Петар Стојанов, Македонија во политиките на големите сили во времето на Балканските војни 1912-1913 година, Скопје 1979, 89-05; Елизабет Баркер, Македонија и нејзиното место меѓу балканските политички сили, Скопје 1992, 25–29; Барбара Јелавич, Историја на Балканот, XX век, том II, НИК-Лист, Скопје 1999, 101-108; Цветан Стојановски, Како ја видоа Македонија (Руски публикации за Македонија 1828-1913), Скопје, 1978, 44–47.

Во периодот на Првата светска војна од страна на Србија односно Бугарија во Штип и Штипско биле формирани посебни жандармериски и полициски единици како сигурна потпора на окружните и околицките началници.

Тежината на Првата светска војна, на свој грб ја почувствува населението од Штип и Штипско од започнување на војната и се до нејзиниот крај, на територијата на Македонија воопшто постојано се зголемувала војската, така што, во текот на 1918 година таа од двете страни на Солунскиот фронт располагала со над 600.000 војници кои се бореле меѓусебно, а други на страна на Централните сили. Тоа неминовно многу лошо се одрази на целокупниот живот во Штип и Штипско, меѓутоа, најмногу на економскиот. Населението од ова подрачје било принудено во зависност од своите можности да прехранува војници кои биле ангажирани на Солунскиот фронт. Оваа појава оставила тешки економски и политички последици на територијата на Македонија воопшто, аналогно на тоа и на Штипското подрачје.

Содржина

Предговор.....	2
Вовед.....	6
ПРВА ГЛАВА	
Територијата на Штип и штипско во 1914 година.....	10
1. Општествено- политичките, економските и просветните прилики	10
1.1. Општествено политичка прилики.....	10
1.2. Општествено-економски.....	14
1.3 Просветни прилики.....	18
2. Почетокот на првата светска војна и повлекувањето на српската власт од Штип и штипско	21
ВТОРА ГЛАВА: [	
Територијата на Штип и штипско во периодот од 1915 година до 1918 година	
1.Активностите на ВМОРО во штипскиот регион за добивање на автономен статус на Македонија	26
1.1. Воено-политичкото дејствување на ВМОРО пред влегувањето на Бугарија во војна	29
1.2. Воените судири помеѓу четите на ВМОРО и српските власти во штипскиот регион во 1915 година	33
2. Учеството на Македонците во Бугарската армија	38
2.1.Формирање на 11. Македонска дивизија.....	38
2.2. Формирање на Дополнителен македонски полк	44
2.3 Формирање на Партизанска дивизија	48
2.4 Формирање на Планинска дивизија.....	48
3. Навлегување на Бугарската армија во Македонија и воените судири во околината на Штип.....	54
3.1. Битката на Криволак 1915 година.....	54
3.2 Влегување на Бугарската Армија во Штип.....	69

4. Поставување на бугарска административна власт преку проекти на Главниот Штаб на Бугарската армија за Македонија.....	70
<i>4.1 Формирање на Македонска воено инспекциска област (МВИО).....</i>	<i>71</i>
<i>4.2. Бугарско-германска научна експедиција во Штип за потребите на сепаратн мир.....</i>	<i>80</i>
5. Приликите во Штип и штипско од 1915 година до 1918 година	83
<i>5.1 Воспоставување на бугарска воена управа во Штип.....</i>	<i>84</i>
<i>5.2 Демографска состојба.....</i>	<i>88</i>
<i>5.3 Просветно-духовен живот .....</i>	<i>91</i>
<i>5.4 Економско политичка состојба-систем на реквизиции.....</i>	<i>94</i>

ТРЕТТА ГЛАВА:

Поразот на германските и бугарските војски и нивното повлекување од Штип во 1918 година	102
1. Општата воено политичка ситуација од 1916 до 1918 година.....	102
2. Воените дејства до пробојот на Македонскиот фронт 1918 година.....	117
3. Мобилизацијата и антивоеното расположение кај македонските војници во српската и бугарската војска 1917-1918 година.....	127
4.Повлекување на војската на Централните сили од Македонскиот фронт.....	140
5. Воените дејства на територијата на Штип и штипско помеѓу Бугарско-германските и српските воени единици во есента 1918 година.....	143
6. Повторно враќање на српските власти во Штип и штипско	158
7. Последиците од воените дејства.....	167
Заклучок.....	175
Библиографија.....	178
Извори.....	178
Литература	182

Оливер Цацков

ШТИП И ШТИПСКО ЗА ВРЕМЕ НА ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА
1914 - 1918 ГОДИНА

Издавач

Организација на резервни офицери на Р. Македонија

Рецензент

Проф. д-р Ѓорѓи Малковски

Лектура

Проф. д-р Душко Цацков

Корица

Оливер Цацков